

Ženski likovi u filmskim prilagodbama klasičnih bajki

Deriš, Josipa

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:704516>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Josipa Deriš

Ženski likovi u filmskim prilagodbama klasičnih bajki

ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2020.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Preddiplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Ženski likovi u filmskim prilagodbama klasičnih bajki

ZAVRŠNI RAD

Predmet: Dječja književnost s medijskom kulturom

Mentor: izv. prof. dr. sc. Maja Verdonik

Student: Josipa Deriš

Matični broj: 0081151602

U Rijeci,

srpanj, 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam završni rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu završnog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.

Josipa Deriš

ZAHVALA

Prvenstveno zahvaljujem roditeljima, sestrama i Bibi na bezuvjetnoj podršci i razumijevanju koje su imali tijekom svih godina mojeg školovanja. Zahvaljujem i ostatku obitelji te cimerici, prijateljima i dečku što su bili tu za mene i uvijek me ohrabivali.

Veliko hvala mentorici izv. prof. dr. sc. Maji Verdonik na pomoći pri izradi ovog završnog rada.

SAŽETAK

U radu se filmološko-književnoteorijskom analizom propituje portretiranje ženskih likova klasičnih bajki u njihovim filmskim prilagodbama počevši od animiranih filmova studija Walta Disneyja: *Snjeguljica i sedam patuljaka* (1937), *Pepeljuga* (1950), *Trnoružica* (1959) do suvremenih filmova: *Mala sirena* (1989), *Mulan* (1998), *Princeza i žabac* (2009) i *Snježno kraljevstvo* (2013). Filmovi se analiziraju s obzirom na suvremene animirane ili igranofilmske inačice. Cilj analize je prikazati kako su portretirani glavni ženski likovi u filmskim interpretacijama bajki, utjecaj feminizma na promjenu u prikazivanju ženskih likova i kako su se ženski likovi mijenjali od početka prikazivanja do danas, kao i način na koji mogu utjecati na dječju filmsku publiku i na ulogu roditelja i odgojno-obrazovnih ustanova pri gledanju animiranih filmova. Rezultati analize pokazali su da su najraniji ženski likovi portretirani su kao bespomoćne dame u nevolji, a takvo prikazivanje mijenja se pojavom animiranog filma *Mala sirena* kada se ženski likovi počinju portretirati kao buntovnice koje znaju da za njih postoji nešto više. Unatoč pozitivnim promjenama, ženski likovi nisu emancipirani te su podložni rodnim i spolnim stereotipima zbog čega, pojavom animiranog filma *Princeza i žabac* dolazi do novog prikaza ženskih likova koji postaju samostalni te im nije potrebna jedina prava ljubav kako bi bili sretni. Zahvaljujući feminizmu portretiranje ženskih likova doživjelo je mnoge pozitivne promjene i otklonjeni su skoro svi stereotipi, osim stereotipnog fizičkog prikazivanja likova. Stereotipnim prikazivanjem junakinja utjecaj animiranih filmova na djecu može biti iznimno negativan zbog čega je potrebno stvarati nove likove s kojima se djeca mogu poistovjetiti te je potrebno da roditelji i odgojno-obrazovne institucije medijski opismene djecu i budu posrednici prilikom gledanja takvih sadržaja.

Ključne riječi: filmska prilagodba, bajka, feminizam, Walt Disney, ženski likovi, dječja publika

SUMMARY

This paper examines, through the lens of film and literary theory, the depiction of female characters from classical fairy tales in their corresponding film adaptations, from the animated films produced by Walt Disney, such as *Snow White and the Seven Dwarfs* (1937), *Cinderella* (1950), and *Sleeping Beauty* (1959), to contemporary films, such as *The Little Mermaid* (1989), *Mulan* (1998), *The Princess and the Frog* (2009), and *Frozen* (2013). The films are analyzed in regard to their contemporary animated or live-action versions. The aim of this analysis is to present the depiction of female protagonists in film adaptations of fairy tales, the influence of feminism in changing the depiction of female characters, and the way in which female characters have changed from the beginning of their depiction up until now, as well as the way in which they can influence children as an audience and the role of parents and educational institutions in watching animated films. The results of the study have shown that the earliest images of female characters have been portrayed as hapless damsels in distress, but such views slowly start to shift with the first showing of the animated movie *The Little Mermaid*, when suddenly female characters start to be shown as rebellious and knowing of the fact that there is more to gain in their lives. Despite the positive changes, female characters remain as emancipated and subjects of stereotypes based on their gender but with the making of the animated movie *The Princess and the Frog* comes a new showing of female characters as independent and not in need of true love to achieve happiness. Due to feminism, portrayals of female characters have seen many positive changes and the removal of almost all stereotypes, but the physical ones. With stereotypical portrayals of heroines in animated movies, it has been shown that as such, they can possess a very harmful impact on children and due to that it is necessary to create new characters with whom they can relate. It is also necessary for the parents and the educational institutions to literate children regarding various media outlets and should be intermediaries during watching sessions of such content.

Keywords: film adaptation, fairy tales, feminism, Walt Disney, female characters, children`s audience

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ANIMIRANI FILM.....	2
2.1. Walt Disney	4
3. FEMINIZAM	6
3.1. Utjecaj feminizma na Walt Disney kompaniju	7
3.1.1. Klasična era	7
3.1.2. Novi val	8
3.1.3. Period modernih princeza.....	9
3.2. Feministička kritika upućena Walt Disney kompaniji.....	9
4. UTJECAJ DISNEYJEVIH ANIMIRANIH FILMOVA NA DJECU.....	11
5. PRIKAZ ŽENSKIH LIKOVA U ANIMIRANIM FILMOVIMA.....	13
5.1. Prikaz ženskih likova klasične ere Disneyjevih animiranih filmova	14
5.1. 1. Filmska priča animiranog filma <i>Snjeguljica i sedam patuljaka</i>	14
5.1.2. Filmska priča animiranog filma <i>Pepeljuga</i>	15
5.1.3. Filmska priča animiranog filma <i>Trnoružica</i>	16
5.1.4. Karakteristike glavnih ženskih likova	17
5. 2. Prikaz ženskih likova novog vala Disneyjevih animiranih filmova	18
5.2.1. Filmska priča animiranog filma <i>Mala sirena</i>	18
5.2.2. Filmska priča animiranog filma <i>Mulan</i>	18
5.2.3. Karakteristike glavnih ženskih likova	19
5. 3. Prikaz ženskih likova u periodu modernih princeza u Disneyjevim animiranim filmovima.....	20
5.3.3. Karakteristike glavnih junakinja	22

6. EVOLUCIJA ŽENSKIH LIKOVA U DISNEYJEVIM ANIMIRANIM FILMOVIMA	24
6.1. Fizički izgled.....	24
6.2. Osobine i rodne uloge	25
6.3. Poimanje ljubavi	26
7. ULOGA RODITELJA I ODGOJNO-OBRAZOVNIH USTANOVA U UTJECAJU MEDIJSKOG SADRŽAJA NA DJECU.....	28
8. ZAKLJUČAK	31
9. LITERATURA.....	33
PRILOZI.....	37

1. UVOD

Bajka je jedna od najznačajnijih vrsta dječje književnosti s kojom se djeca susreću još od najranije dobi. Gotovo je svako dijete upoznalo bajku kao čudesnu priču koju je slušalo ili čitalo, a zahvaljujući animiranim filmovima Walt Disney kompanije sadržaj bajki zauvijek je ostao zabilježen na velikom platnu.

Walt Disney kompanija svjetski je poznata medijska kuća te ne postoji osoba koja nije čula za Disneyjeve animirane filmove. Zbog iznimne popularnosti Disneyjeve kompanije ne čudi ni činjenica kako je ona iznimno utjecajna te da poruke njihovih filmova ulaze u domove diljem svijeta.

Unatoč popularnosti ove kompanije u današnje vrijeme sve više autora ističe negativne strane animiranih filmova proizašlih iz ove kompanije. Ove filmove najčešće kritiziraju feministice zbog stereotipnog prikazivanja roda, rodni uloga i rodni odnosa (Matković, 2018).

S obzirom na to da su, u današnje vrijeme, Disneyjevi animirani filmovi općenito postali sinonim za animirane filmove u nastavku rada će se filmološko-književnoteorijskom analizom propitati portretiranje ženskih likova Disneyjevih animiranih filmova. Cilj analize je ispitati promjene koje su se dogodile tijekom godina prilikom portretiranja glavnih ženskih likova te kako bi se ispitaio utjecaj feminizma na promjenu u njihovom prikazivanju. Također će se ispitati kako su se likovi mijenjali od početka prikazivanja do danas te kako stereotipno prikazivanje ženskih likova može utjecati na dječju filmsku publiku i koja je uloga roditelja i odgojno-obrazovnih ustanova prilikom gledanja animiranih filmova. Analizirat će se glavne junakinje animiranih filmova *Snjeguljica i sedam patuljaka* (1937), *Pepeljuga* (1950), *Trnoružica* (1959), *Mala sirena* (1989), *Mulan* (1998), *Princeza i žabac* (2009) i *Snježno kraljevstvo* (2013).

2. ANIMIRANI FILM

Animirani filmovi su u suvremenom svijetu, svijetu televizije, interneta, računala, mobitela i tableta dosegнули vrhunac popularnosti i postali dio svakodnevice svakog djeteta.

Filmski leksikon definira animirani film kao „filmsku vrstu u kojoj se animacijom uvjetuje percepcija prizornoga kretanja. U njemu se zamjedbu kretanja ne dobiva snimanjem prizora u pokretu (živim snimanjem), nego se pokret dobiva pojedinačnim snimanjem (‘sličica po sličicu’) posebno pripremljenih faznih promjena statične situacije” (Turković, 2008, prema Knežević, 2017: 2).

Pojam animacija potječe od latinske riječi animare što u prijevodu znači dati život (Wells, 1998, prema Dodig, 2019) zbog čega se naziv animirani film može interpretirati kao oživljeni film (Turković, 1988).

Animirani film nastaje tehnikom animacije, tehnikom nizanja sličica koje se međusobno minimalno razlikuju, a kako bi se dobio cjelovit prikaz pokreta potrebno je u jednoj sekundi izmijeniti 24 sličice od kojih svaka sadrži unaprijed isplanirane faze pokreta (Pintarić, 2017). Animirati se mogu živi ljudi (živa animacija) i predmeti (animacija predmeta), posebno izrađen svijet (lutkarski film, plastelinska animacija ili animacija gline i sl., crtež i slika (crtani film) te kompjuterski programirani prizori (kompjuterska animacija).¹

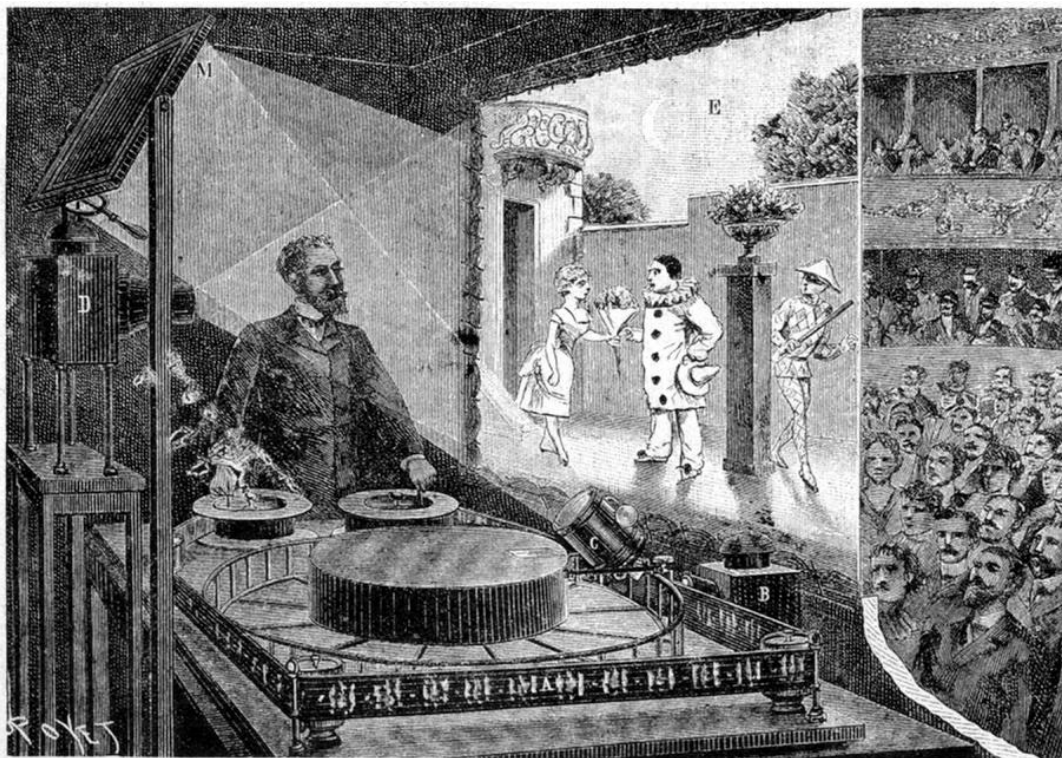
Pokušaji prikazivanja pokreta sežu u daleku prošlost, u vrijeme kada su ljudi još živjeli u pećinama. Unutar pećina ljudi su slikama bilježili svoju svakodnevicu, često pokušavajući zabilježiti pokrete ljudi i životinja (Pintarić, 2017). Kako su ljudi još od početka postojanja pokušali prikazati pokret nije ni čudno da se već u drugom stoljeću nove ere javljaju prvi uređaji koji čine iluziju kretanja. Iako se takvi uređaji pojavljuju već u davnoj prošlosti interes za optičke uređaje povećao se tek tijekom 19. stoljeća (Dodig, 2019) nakon izuma fotografije, slikovnih knjiga i igračaka koje su izazivale iluziju pokreta (Pintarić, 2017).

Francuski znanstvenik Charls Emil Reynaud, nadahnut izumima optičkih uređaja, stvara praksinoskop - izum koji je omogućavao prikaz pokreta u ogledalu, čime započinje

¹ Medijska pismenost. Pribavljeno 29. 11. 2019. sa <http://www.medijskapismenost.hr/pojmovnik/>

prekretnica u nastanku animiranog filma. Deset godina nakon što je izumio praksinoskop, Reynaud je stvorio veliki sustav nazvan Teatar Optique (Slika 1), odnosno optičko kazalište. Teatar Optique mogao je snimiti niz slika i projicirati ih na zaslonu, a zahvaljujući tome animirani film je dobio prvi pravi zamah (Dodig, 2019).

Slika 1: Teatar Optique

Na području Sjedinjenih Američkih Država i Francuske početkom 20. stoljeća započinju prva prikazivanja animiranih filmova u velikim dvoranama. Oni su bili su prikazivani prije igranih ili dokumentarnih filmova te nisu bili dugog trajanja (Dodig, 2019).

Prvim pravim animiranim filmom smatra se film *Duhovite faze smiješnih pokreta* iz 1906. godine redatelja Jamesa Stuarta Blacktonea. Film je koristio stop – kameru koja je mogla otkrivati sličicu po sličicu (Matković, 2018). Nakon *Duhovitih faza smiješnih pokreta*, 1908. godine pojavljuje se animirani film *Fantasmagorie* redatelja Emila Chocla u kojem se po prvi puta koristi tehnika ručno crtane animacije. Godine 1914. pojavljuje se animirani film *Dinosaur Gertie* redatelja Wisnora McCaya koji je ujedno i prvi prikaz davanja ljudskih osobina životinjama (Dodig, 2019). Prvi dugometražni film

El Apostol redatelja Quirino Cristiana izašao je 1917. godine u Argentini. Nakon pojave *El Apostola* počeli su se pojavljivati mnogi animirani junaci, a jedan od najpopularnijih je mačak *Feliks* (Matković, 2018). Mačak *Feliks* prvi je popularizirani animirani lik, a stvorili su ga redatelji Pat Sullivan i Otto Messmer (Dodig, 2019).

Prema stilskim oznakama animirani film dijeli se prema duljini trajanja i žanrovima, pa se tako prema duljini trajanja može podijeliti na kratkometražni (od osam do dvadeset minuta), srednjometražni (dvadeset do pedeset minuta) i dugometražni (duže od pedeset minuta) animirani film (Dodig, 2019).

2.1. Walt Disney

„Ime Walta Disneyja ostat će zlatnim slovima zapisano u povijesti crtanog filma. Ovaj genij animacije prvi je u svijetu ponudio dugometražne crtane filmove, a u njegovoj je radionici nastao i prvi zvučni crtani film” (Koceić, 2002: 17).

Slika 2: Walt Disney

Upravo je Walt Disney, genij animacije kako ga naziva Koceić (2002), zaslužan za veliku popularnost animiranih filmova.

Walt Disney, pravog imena Walter Elias, rođen je 5. prosinca 1901. godine u Chicagu. Kada je krenuo u srednju školu počeo je crtati stripove za srednjoškolske novine te je počeo polaziti večernji tečaj crtanja. Njegova verzija crtanog filma *Alisa* dojmila je američku distributerku Margret Winkler (Jovanovac, 2018) te je ona poželjela još animiranih filmova o *Alisi* čime Disney započinje svoju prvu crtanu seriju, *Alisa u Zemlji crtanog filma* (*Alice in Cartoonland*) (Ajanović, 2010, prema Branilović, 2016). Disney 1923. godine seli u Hollywood i s bratom otvara studio, Disney Brothers Cartoon Studio. U Disney Brother Cartoon Studiju stvorene su nove serije animiranih filmova poput *Oswald, sretni zec, Mickey Mouse, Luckasta simfonija* i *Snjeguljica i sedam patuljaka*.

Nakon što otkriva kako sinkronizirati sliku i zvuk, Disney 1928. godine premijerno prikazuje prvi zvučni film *Parobrod Willie* u kojem se prvi puta pojavljuje i lik *Mikeya Mousa*, a zahvaljujući njegovom liku Disney stječe svjetsku slavu. Godine 1935. prvi puta animaciji pridružuje i film u boji u animiranom filmu *Cvijeće i drveće*, za što osvaja i prvog Oscara (Ajanović, 2010, prema Branilović).

Walt Disney kompanija danas u svom vlasništvu ima jedanaest zabavnih parkova diljem svijeta te je vlasnik nekolicine poznatih TV kuća (Fadić, 2014).

3. FEMINIZAM

Jukić (2019:12) navodi kako „Hrvatski leksikon definira feminizam kao društveni pokret i svjetonazor koji se zalaže za unaprjeđenje položaja žena uklanjanjem spolne dominacije i diskriminacije (seksizma) i promicanjem rodne jednakosti u svim područjima života”.

Položaj žena prije pojave feminizma bio je utemeljen na tradicionalnom patrijarhatu te su žene u svim društvenim, političkim, moralnim i duhovnim segmentima bile podređene muškarcima. Pojavom feminizma takav se položaj žena promijenio, no emancipiranost žena nije došla tek tako, već se za nju feminizam izborio kroz tri vala u kojima se pojavljivao (Mihaljević, 2016).

Prvi feministički val započeo je u 19. stoljeću te je bio usredotočen na uključenosti žena u obrazovanje, politiku i zaposlenje². Pojmovi rod i spol definirani su tek za vrijeme drugog vala feminizma, no već se u početku feminističkog pokreta određenje roda i spola kao vrijednosnih kategorija u društvu prepoznalo kao težište feminizma (Mihaljević, 2016).

Formalno dobivanje određenih prava u praksi nije mnogo doprinijelo promjeni položaja žena zbog čega početkom šezdesetih godina prošlog stoljeća započinje drugi val feminizma. Drugi val feminizma smatra se periodom ženskog oslobodilačkog pokreta. Prvi val feminizma bio je usredotočen na integraciju žena u sistem koji je već postojao, no drugi val feminizma je smatrao kako integracija nije dovoljna zbog toga što su sistemi koji postoje patrijarhalni i seksistički, što znači da je najprije potrebno rekonstruirati postojeći sistem i tek onda na novonastalim temeljima graditi ravnopravnost (Spahić, 2011).

Drugim valom feminizma žene su se izborile za većinu prava poput prava na visoko obrazovanje, pravo na karijeru i pravo na izbor po pitanju kontracepcije i pobačaja te su doživjele ogroman napredak (Mihaljević, 2016). Unatoč izbornim pravima, žene nisu postigle potpunu emancipaciju te se bitka za ravnopravnost nastavila kroz treći val feminizma. Treći val feminizma nastao je devedesetih godina prošlog stoljeća upravo

² Feminizam. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pribavljeno 22.11. 2019. sa <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=19203>

kao reakcija feministica na ono što su smatrale nedostatkom drugog vala osamdesetih i devedesetih godina 20. stoljeća (Mihaljević, 2016), a glavnim nedostatkom drugog vala smatrano je esencijalističko sagledavanje žene u kojem nisu sagledana različita ženska iskustva koja su prožeta u različitim kulturama, klasama i različitim rasnim karakteristikama. Feministice su smatrale da su dosadašnji pokreti bili striktno usmjereni na prava i status heteroseksualnih bjelkinja. Trećim valom kritiziralo se postavljanje zapadne žene kao norme za sve ostale žene te su se žene trećeg svijeta i zemalja u razvoju pobunile protiv nametanja teorije i prakse zapada kao jedinog mogućeg rješenja. Dok se drugi val u velikoj mjeri zasnivao na heteronormativnom društvu, a žene koje su smatrane nepodobnima bile su marginalizirane, trećim valom došlo je do rekonstrukcije zapadne misli i ustaljenih feminističkih koncepata (Spahić, 2011).

3.1. Utjecaj feminizma na Walt Disney kompaniju

Suvremene samostalne žene svoj status i prava mogu zahvaliti upravo feminizmu i valovima u kojima se on pojavljivao. Feminizam je utjecao na sve sfere života žene pa tako i na način na koji su žene prikazivane u medijima. Prema tome, feminizam je utjecao i na način na koji su ženski likovi prikazani u Disneyjevim animiranim filmovima.

Prikaz žena mijenjao se kroz sva tri vala feminizma. U prvom valu feminizma u Disneyjevim animiranim filmovima traje klasična era, u drugom valu feminizma dolazi razdoblje novog vala te u trećem valu feminizma dolazi do perioda modernih princeza.

3.1.1. Klasična era

Tijekom prvog vala feminističkog pokreta Walt Disney kompanija 1937. godine producira *Snjeguljicu i sedam patuljaka* - prvi animirani film u kojemu glavnu ulogu ima upravo ženski lik (Shulman, 2017).

Snjeguljica je prikaz žene i njene uloge krajem tridesetih godina, a prikazom Snjeguljice kao mlade, lijepe i blagonaklone princeze utjelovljeno je mišljenje tadašnjeg društva o tome što se očekuje od žene i njene uloge u društvu i kućanstvu (Križetić, 2017). Unatoč tome što je film stekao iznimnu popularnost podlijegao je kritikama feministica.

Feministice su smatrale da, iako film nosi naslov *Snjeguljica i sedam patuljaka*, filmska priča ispričana je kroz perspektive drugih ljudi, bilo da je riječ o lovcu, princu ili patuljcima (Shulman, 2017).

Uspjeh ovog animiranog filma nije bio dovoljan da Disney nastavi producirati filmove sa ženskim likovima u glavnim ulogama te je prošlo trinaest godina nakon što se Disney ponovo odlučio na takav potez. Disney je tako nakon trinaest godina snimio animirane filmove *Pepeljugu* i *Trnoružicu*, a uloga protagonistica priče nije se razlikovala od uloge Snjeguljice. Obje protagonistice predstavljale su američki ideal žene, tipičan za razdoblje u kojem su nastale, četrdesete i pedesete godine 20. stoljeća, pa su tako i Pepeljuga i Trnoružica prikazane su kao plavokose, plavoooki, vitke, lijepe i brižne žene koje čekaju princa da ih spasi iz nevolje (Davis, 2001)

U ovome razdoblju Disney je podržavao nametnute uloge žena od kojih se očekivalo da u svakom trenutku budu lijepe i ispunjavaju potrebe muškaraca te podržavaju njihove stavove i ciljeve. Unatoč uspjehu prvog vala feminizma predrasude o ulogama žena nisu izumrle te su se žene i dalje cijenile na osnovi fizičkog izgleda i statusa koje su dobile udajom što je vidljivo upravo u ovim Disneyjevim animiranim filmovima (Križetić, 2017).

3.1.2. Novi val

Ženski likovi u klasičnoj eri prikazani su poput dama u nevolji, no pod utjecajem drugog vala feminizma prikaz ženskih likova počeo se mijenjati te su žene postajale borbenije, glasnije i motiviranije po pitanju vlastitog životnog puta. Promjena u prikazu ženskih likova vidljiva je pojavom *Male sirene* 1989. godine. Pojavom *Male sirene* prvi puta se pojavljuje ženski lik prikazan kao buntovnica, lik koji je svjestan da za nju postoji više od onog za što je predodređena i lik koji se ne boji suprotstaviti muškom autoritetu (Križetić, 2017).

Unatoč vidljivim promjenama u prikazu ženskog lika kroz danu dozu buntovnosti feministice smatraju da upravo ta buntovnost pada u vodu u trenutku kada, baš poput prethodnih ženskih likova iz klasične ere, Mala sirena postaje bespomoćna i čeka da je iz nevolje spasi princ (Shulman, 2017).

Usprkos kritikama feministica *Mala sirena* sa svim svojim novim osobinama predstavlja prekretnicu iz klasične ere – ere pasivnih kućanica i dama u nevolji u novu eru – eru koju Križetić (2017) naziva erom intelektualne pobune. Upravo u toj eri ženski likovi se, poput Male sirene, prikazuju kao žene koje se bore protiv života koji im je nametnut i koje svojim akcijama pokušavaju postići ono što žele (Križetić, 2017).

Animirani filmovi nastali u toj eri uz *Malu sirenu* su *Ljepotica i Zvijer* (1991), *Pocahontas* (1995) i *Mulan* (1998) (Križetić, 2017).

3.1.3. Period modernih princeza

Usprkos tome što je treći val započeo osamdesetih godina 20. stoljeća i donio bitne promjene za žene i njihov status u društvu, Disneyjeva animacija s radikalnom promjenom prikaza ženskog lika započinje tek 2009. godine kada je producirani animirani film *Princeza i žabac*. Pojavom ovog animiranog filma Disney ulazi u novu eru, odnosno u novi period nazvan periodom modernih princeza (Shulman, 2017).

U ovom periodu koji traje i danas u potpunosti su napuštene vrijednosti prijašnjih animiranih filmova, pa su tako ideja ljubavi na prvi pogled, brak i vođenje domaćinstva odbačeni, a ženski likovi su postali samostalniji te im nije potrebna pomoć muškarca i jedina prava ljubav kako bi ostvarile željene ciljeve. Romansa na koju je u prijašnjim erama bio stavljen naglasak i dalje je prisutna, no ljubavni zapleti više nisu glavna radnja, već se odvijaju u pozadini bez utjecaja na put koji su si ženski likovi odredili. U ovom periodu ženski likovi imaju jasno postavljene ciljeve i razumno razrađene planove kako ih postići. Dok su ciljeve u prošlosti ispunjavali uz pomoć muškaraca, ženski likovi u ovom periodu svoje ciljeve najčešće ispunjavaju teškim radom s mnogo volje i hrabrosti (Križetić, 2017).

Filmovi nastali u periodu modernih princeza su *Princeza i žabac* (2009), *Merida Hrabra* (2012) i *Snježno kraljevstvo* (2013).

3.2. Feministička kritika upućena Walt Disney kompaniji

Bajke i animirani filmovi su kroz 19. i 20. stoljeće postali popularni diljem svijeta, no 1970. godine američka autorica Alison Lurie zauvijek je promijenila pitanje njihove popularnosti objavivši članak *Fairy Tale Liberation (Oslobođenje bajki)*. U članku je

autorica tvrdila kako su bajke feminističke priče koje se oslanjaju na glas žena (Randall Garcia, 2008), a kako bi potvrdila svoje stajalište autorica Lurie (1970) iznijela je činjenicu kako su braća Grimm za svoje bajke gotovo cijelo vrijeme prikupljala materijale od raznih žena, slušajući i zapisujući priče koje su one izmislile ili im usmeno prenijele.

Člankom *Fairy Tale Liberation* autorica Lurie pokrenula je intenzivnu raspravu unutar feminističkih krugova, a kao odgovor na članak autorica Marica Lieberman objavila je članak *Some Day My Prince Will Come: Female Acculturation Through the Fairy Tale (Jednog dana moj princ će doći: Ženska kultura kroz bajku)*. Članak se žestoko protivio naizgled naivnom i idealističkom gledištu autorice Lurie (Randall Garcia, 2008). Naslovom članka autorica Lieberman (1972) aludirala je da je upravo Walt Disney Studio krivac za pogrešno portretiranje žena, a kao argument za to koristila je naziv članka koji je isti kao i naziv jedne od pjesama koja se nalazi u animiranom filmu *Snjeguljica i sedam patuljaka*. Lieberman (1972) smatra kako su najpopularnije bajke popularizirane upravo zahvaljujući Disneyju te kako su najpoznatije priče među djecom i odraslima upravo te iste priče u kojima je Disney nametnuo ženama tradicionalne uloge u patrijarhalnom društvu.

Lieberman (1972) također piše kako filmovi, televizija i knjige imaju iznimno veliki utjecaj na djecu, a slijedeći tu tezu Stone (1975) objavljuje članak *Things Walt Disney Never Told Us (Stvari koje nam Walt Disney nikad nije rekao)* u kojem nadopunjuje Liebermana i navodi kako je Disney pojačao negativne stereotipe u bajkama kroz svoje animirane filmove. Članak nadopunjuje istraživanjem u kojem je intervjuirala 40 različitih žena te na temelju provedenog istraživanja zaključuje kako su mnoge od tih žena oblikovale svoj pogled na svijet pod utjecajem bajki braće Grimm i Disneyjevih adaptacija tih bajki. Istraživanjem je utvrdila i da se mnoge žene ne mogu sjetiti detalja vezanih uz filmove, već da se mogu sjetiti samo određenih dojmova koje su stvorile iz kombinacije klasičnih bajki i Disneyjevih filmova (Stone, 1975).

4. UTJECAJ DISNEYJEVIH ANIMIRANIH FILMOVA NA DJECU

Zahvaljujući autoricama Lurie, Lieberman i Stone započinju brojne rasprave o prikazu i ulogama ženskih likova u animiranim filmovima te o tome kako takvi prikazi ženskih likova utječu na djecu, jer su upravo djeca ciljana publika koja će gledati filmske adaptacije klasičnih bajki.

Prema tome, Fadić (2014) navodi kako Disney svojim animiranim filmovima izravno utječe na djecu jer su upravo djeca publika koja najviše gleda njihove animirane filmove. Iako je jedna od najvažnijih uloga animiranih filmova za djecu zabava, to nije njihova jedina uloga. Gledajući animirane filmove mnoga djeca se po prvi put susreću s drugačijim kulturama, drugim rasama, različitim tradicijama i običajima te tim putem uče o međuljudskim, ali i muško-ženskim odnosima (Petrović, 2018). Petrović (2018) navodi kako djeca gledajući animirane filmove stvaraju prve ideje o značenju mnogih riječi poput ljubavi i prijateljstva te koncipiraju, preslikavaju i upijaju ideje o empatiji, brizi za sebe i druge, ambicijama te vlastitim željama, snovima i idealima.

Unatoč ovim pozitivnim stranama gledanja animiranih filmova Baouraki (2016) navodi kako se u Disneyjevim animiranim filmovima nalazi pet specifičnih motiva koji se ponavljaju u svakom filmu, nevezano uz samu temu filma, a to su rasa, etnička pripadnost, rodne uloge, kulturni utjecaji koji se temelje na lokaciji filma i tradicionalna obitelj te navodi kako se svi ti motivi podudaraju u jednoj značajnoj točki – stereotipu. Baouraki (2016) smatra kako Disney stereotipizira svaku temu kako bi nastavili sa socijalnim normama koje je stvorilo društvo, ali i kako bi kategorizirali filmove za djecu.

Budući da su glavni ženski likovi u Disneyjevim animiranim filmovima prikazani uglavnom kao mršave ljepotice, predivnog glasa, duge kose, velikih očiju, malih ruku i stopala te dugih nogu, djeci se nameću određeni standardi ljepote i, s obzirom na manjak psihičkih osobina, stereotipne rodne uloge³ (Fadić, 2014). Ovakvim stereotipima djevojčice se od najranije dobi uči da moraju biti lijepe, odnosno

³ Zbroj svih karakteristika, načina ponašanja, obveza i očekivanja koja se pripisuju pojedinom rodu (SeZaM. Pribavljeno 10. 12. 2019. sa <http://www.sezamweb.net/hr/rodne-uloge-i-identitet/>)

našminkane i dotjerane te da su one te koje moraju voditi brigu o kućanstvu i djeci (Petrović, 2018), a takvim rodnim stereotipima i stereotipnim ulogama možemo ograničiti djetetov razvoj, njegov izbor, interes i sposobnost, ali i suziti izbor mogućnosti u odrasloj dobi (Kolega i sur., 2011, prema Fadić, 2014).

Odgaj u stereotipnom okruženju može rezultirati nedostatkom vještina u kasnijoj dobi koje su potrebne za opstanak u svakodnevnom okruženju i suvremenim ulogama te djeca koja odrastaju u takvom okruženju nemaju priliku u potpunosti usvojiti osobine „oba spola” koje doprinose holističkom razvoju i cjelovitom pristupu raznih životnih situacija (Kolega i sur., 2011, prema Fadić, 2014).

Ženski pokreti su se desetljećima borili za jednakost žena te sve dok Disney u potpunosti ne razvije i ne plasira sasvim emancipirane i ravnopravne ženske likove od kojih će djeca od najranije dobi učiti istinske vrijednosti, ravnopravnost nikada neće pobijediti.

5. PRIKAZ ŽENSKIH LIKOVA U ANIMIRANIM FILMOVIMA

Ženski likovi pojavljivali su se u Disneyjevoj animaciji i prije pojave prvog dugometražnog filma 1937. godine, no rijetko su bili u glavnoj ulozi. Tek se pojavom prvog dugometražnog filma *Snjeguljica i sedam patuljaka* prvi puta pojavljuju ženski likovi u glavnim ulogama, a nakon uspjeha *Snjeguljice i sedam patuljaka* Disney nastavlja s ekranizacijom klasičnih bajki (Križetić, 2013).

Hlubbocki (2017:14) navodi kako se „klasična bajka odnosi na onaj dio svjetske književnosti u kojemu su pisali pisci poput Charlesa Perraulta, Jacoba i Wilhelma Grimma, Aleksandra Sergejeviča Puškina i Hansa Christiana Andersena”. U klasičnim bajkama dolazi do povezivanja stvarnog i izmišljenog svijeta i spajanja stvarnog i nestvarnog te u njima prevladava etičnost, a uobičajena pojava su nelogični i nerazumljivi preokreti i obrati (Pintarić, 2008, prema Hlubbocki, 2017). Sam Walt Disney je veoma rano prepoznao mogućnosti koje pružaju klasične bajke u animiranom svijetu te su u Disneyjevoj produkciji snimljene mnoge njihove ekranizacije poput *Crvenkapice*, *Tri praščića* i *Hrabrog malog krojača* (Branilović, 2016).

S obzirom na to da je Walt Disney kompanija prva prepoznala vrijednosti klasičnih bajki te da je sama kompanija u današnje vrijeme postala sinonimom za animirane filmove, u nastavku teksta bit će portretirani ženski likovi u Disneyjevim filmskim prilagodbama klasičnih bajki.

Likovi koji će biti portretirani su samo glavni likovi te su odabrani s obzirom na eru u kojoj su se pojavili. U klasičnoj eri Disneyjevih animiranih filmova odabrane su glavne junakinje filmova *Snjeguljica i sedam patuljaka*, *Pepeljuga* i *Trnoružica* nastale prema predlošku istoimenih klasičnih bajki braće Grimm. U novom valu Disneyjevih animiranih filmova bit će portretirana glavna junakinja filma *Mala sirena*, prva junakinja i začetnica ove ere, nastala prema istoimenoj bajci Hansa Christiana Andersena i glavna junakinja filma *Mulan*. Unatoč tome što *Mulan* ne pripada klasičnoj bajci, već je junakinja kineske legende, bit će portretirana kao posljednja junakinja novog vala zbog usporedbe ženskih likova klasičnih bajki u njihovim filmskim prilagodbama sa ženskim likovima suvremenih animiranih filmova. Zbog istog razloga

bit će portretirane i junakinje iz perioda modernih princeza. U periodu modernih princeza portretirat će se glavna junakinja filma *Princeza i žabac* kao prva junakinja tog razdoblja i glavne junakinje filma *Snježno kraljevstvo* kao posljednje junakinje proizašle iz tog perioda.

Ove junakinje portretirat će se tako što će biti analiziran njihov izgled, njihove osobine i želje, odnosno ciljevi koje su si junakinje postavile, aktivnosti koje obavljaju tijekom filma te njihova seksualnost i odnos prema braku.

5.1. Prikaz ženskih likova klasične ere Disneyjevih animiranih filmova

5.1. 1. Filmska priča animiranog filma *Snjeguljica i sedam patuljaka*

Animirani film *Snjeguljica i sedam patuljaka* ekranizacija je istoimene klasične bajke braće Grimm.

Slika 3: Snjeguljica

Snjeguljica je djevojka izrazite ljepote koja nakon smrti oca ostane živjeti sama s maćehom, zlom kraljicom, te svoje dane provodi ispunjavajući njene naredbe. Jednog dana Snjeguljica upoznaje princa u kojeg se zaljubljuje, no njena maćeha, saznajući da je Snjeguljica ljepša od nje, naručuje njeno ubojstvo. U bijegu od zle kraljice Snjeguljica u šumi pronalazi malenu kuću u kojoj živi sedam patuljaka. Očarani Snjeguljicom patuljci joj dopuste da živi u njihovoj kući pruživši joj utočište i zaštitu. Zla kraljica ubrzo

saznaje da Snjeguljica živi kod patuljaka te, prurušena u staricu, posjećuje Snjeguljicu poklanjajući joj otrovnu jabuku. Nakon što Snjeguljica zagriže otrovnu jabuku pada u vječni san iz kojeg ju može prenuti samo poljubac prave ljubavi (Petrović, 2018). Patuljci Snjeguljičino tijelo stave u stakleni lijes na proplanku te princ u kojeg se Snjeguljica zaljubila, u potrazi za njom, naiđe na njeno tijelo u lijesu i odluči ju poljubiti. Poljupcem oživi Snjeguljicu te zajedno odjašu u njegov dvorac u kojem se vjenčaju i žive sretno do kraja života.

5.1.2. Filmska priča animiranog filma *Pepeljuga*

Animirani film *Pepeljuga* snimljen je 1950. godine u produkciji Walt Disney studija po uzoru na istoimenu klasičnu bajku braće Grimm.

Slika 4: Pepeljuga

Pepeljuga je skromna djevojka čiji se otac nakon smrti majke ponovno oženi te u njihov dom, uz maćehu, usele i maćehine dvije kćeri. Nakon što Pepeljugin otac naglo umre, ona ostane živjeti s maćehom i polusestrama koje ju tretiraju kao sluškinju. Jednog dana kralj odluči održati svečani bal kako bi princu pronašao ženu te na bal pozove cijelo

kraljevstvo. Unatoč tome što Pepeljuga želi ići na bal maćeha i polusestre joj brane i trgaju odjeću. Pepeljugin polusestre odlaze na bal i ona ostane sama. Shrvana što ne može na bal neutješno počne plakati, no u pomoć joj pristigne dobra vila koja ju čarobnim štapićem uljepša za bal. Pepeljuga tako uz pomoć dobre vile i čarolije stigne na bal, a nakon što je princ ugleda počnu plesati cijelu večer. Nakon što sat otkuca ponoć čarolija dobre vile počne nestajati i Pepeljuga pobjegne prije nego čarolija u potpunosti nestane. U bijegu izgubi staklenu cipelu koju princ pronalazi i iskoristi da ju pronađe već slijedeći dan. Kada princ pronađe Pepeljugu zajedno se upute u njegov dvorac gdje se vjenčaju i nastave živjeti sretno do kraja života.

5.1.3. Filmska priča animiranog filma *Trnoružica*

Animirani film *Trnoružica* produciran je 1959. godine u produkciji Walt Disney Studija. Film je snimljen po uzoru na istoimenu bajku braće Grimm.

Slika 5: Trnoružica

Aurora je djevojka na koju je bačena kletva nakon rođenja. Naime, zla vila Zlurada, uvrijeđena što nije bila pozvana na njeno krštenje, baci urok da se djevojčica na šesnaesti rođendan ubode na vreteno i umre. Kako bi spasile Auroru dobre vile ju sakriju duboko u šumu. Na šesnaesti rođendan djevojčica u šumi upoznaje princa Phillipa u kojeg se zaljubljuje, no zla vila ju prevari i ona se ubode na vreteno čime se kletva trebala ostvariti. Nakon uboda na vreteno Aurora međutim ne umre nego padne u

duboki san iz kojeg ju može probuditi samo poljubac prave ljubavi. Kako bi ju spasio princ Phillip ubije zlu vješticu i poljupcem probudi Auroru, nakon čega se vjenčaju i žive sretno do kraja života.

5.1.4. Karakteristike glavnih ženskih likova

Snjeguljica je najstariji ženski lik, a ujedno i jedna od najutjecajnijih Disneyjevih junakinja (Radović i Radulović, 2016). Ona je prikazana kao vitka mlada djevojka izrazite ljepote. U licu je blijede puti, crne kose i istaknutih crvenih usana. Crtama lica, oblikom obrva i usana te frizurom iznimno podsjeća na lik Betty Boop⁴ zbog čega se može zaključiti da je izgled Snjeguljice nastao prema preferencijama ljepote vremenskog perioda u kojem je nastao film, tridesetih godina 20. stoljeća (Matković, 2018). Trinaest godina nakon pojave Snjeguljice Disney je predstavio Pepeljugu i Auroru. Njihov izgled je, baš kao i izgled Snjeguljice, nastao prema preferencijama ljepote četrdesetih i pedesetih godina 20. stoljeća te su vitkim izgledom, plavim očima i dobrotom predstavile američki ideal žene (Križetić, 2017).

Snjeguljicu, Pepeljugu i Auroru karakteriziraju pozitivne osobine koje predstavljaju stereotipne osobine „dobre žene” pa su one tako prikazane kao lijepe, stidljive, empatične, naivne, osjećajne i druželjubive. Stereotipne osobine kojima su prikazane povezane su sa stereotipnim ciljevima koje su si ove glavne junakinje postavile, a to je da pronađu pravu ljubav, odnosno da ona pronađe njih (Radović i Radulović, 2016).

Aktivnosti koje ove junakinje obavljaju su najčešće kućanski poslovi pa ih se tako kroz većinu filma može vidjeti kako peru, čiste, kuhaju i brinu o drugima. Njihova seksualnost jasno je određena već na početku filma, kao što je određeno da je brak nešto što se podrazumijeva i najveća želja junakinja, koja se na kraju svakog filma i ostvaruje (Radović i Radulović, 2016).

⁴ Prvi animirani seks-simbol koji je osvojio svijet i koji je u potpunosti predstavljao žensku seksualnost (Večernji list. Pribavljeno 18. 1. 2020. sa <https://www.vecernji.hr/lifestyle/betty-boop-ikona-stila-koju-podjednako-vole-djeca-i-ocevi-849759>)

5. 2. Prikaz ženskih likova novog vala Disneyjevih animiranih filmova

5.2.1. Filmska priča animiranog filma *Mala sirena*

Mala sirena snimljena je 1989. godine u produkciji Walt Disney Studija te predstavlja prekretnicu iz klasične ere u novi val. Film je baziran na istoimenoj bajci danskog pisca Hansa Christiana Andersena.

Slika 6: Ariel

Ariel je morska sirena koja je, unatoč tome što je kći morskog kralja, poprilično nezadovoljna životom u moru te osjeća da za nju postoji više od toga. Jednog dana spasi princa Erika od oluje i zaljubljuje se u njega. U želji da ga ponovo vidi i započne život s njim na kopnu, unatoč očevoj naredbi da ne smije na kopno, odlazi morskoj vještici, hobotnici Ursuli, kojoj daje svoj glas, a u zamjenu dobije noge. Usprkos nevoljama koje su ju zatekle, Ariel spašava očevo kraljevstvo i osvaja princa za kojeg se udaje i nastavi živjeti na kopnu, sretno do kraja života.

5.2.2. Filmska priča animiranog filma *Mulan*

Walt Disney Studio 1998. godine producira animirani film *Mulan*, ekranizaciju kineske legende o Hua Mulan.

Slika 7: Mulan

Kada Huni napadnu Kinu u rat je pozvan svaki muškarac u obitelji, no Mulanin otac je bolestan zbog čega se Mulan odluči prerusiti u muškarca i zamijeniti oca u vojsci. Mulan neko vrijeme uspijeva uvjeriti ostale vojnike da je i ona muškarac, no nakon nekog vremena istina izade na vidjelo. Unatoč tome, Mulan se nastavlja boriti i upravo zahvaljujući njenoj hrabrosti i pameti Kina uspijeva pobijediti Hune.

5.2.3. Karakteristike glavnih ženskih likova

Ariel je vitka djevojka crvene kose, lijepog lica i blijede puti. Kao sirena umjesto nogu ima rep, a na gornjem dijelu tijela nosi stiliziranu verziju kupaćeg kostima u obliku školjki, kada postane čovjek Ariel kupaći kostim zamjenjuje haljinama. Mulan je također prikazana kao lijepa djevojka kineskog podrijetla, vitke građe i duge crne kose. U filmu je prikazana u različitoj odjeći, u tradicionalnoj kineskoj haljini hanfu, različitim drugim haljinama pa sve do vojničke odore (Matković, 2018).

Osobine koje karakteriziraju ove junakinje su, kao i kod njihovih prethodnica, ljepota, brižnost i empatičnost, no one su također, za razliku od prethodnica, prikazane kao hrabre, znatiželjne, buntovne, snalažljive i inteligentne žene koje se ne boje suprotstaviti autoritetu kada smatraju da su u pravu. Unatoč tome što se obje junakinje zaljubljuju, njihove primarne želje nisu pronaći ljubav svog života i ući u brak s njima. Primarna

želja Ariel bila je steći nova iskustva, istraživati i učiti, dok je Mulan željela donijeti čast svojoj obitelji (Radović i Radulović, 2016).

Ariel prekida stereotipne aktivnosti dosadašnjih junakinja te se suprotstavlja očekivanjima koja pred nju postavlja otac i zajednica, baš kao što to kasnije čini i Mulan koja krade očev vojni poziv i prerušena u muškarca odlazi u rat. Unatoč tome što su heteroseksualnost i brak još uvijek prioriteta, Ariel je ta koja preuzima inicijativu i zavodi svog partnera, dok se Mulan zaljubljuje iako nije aktivno tražila ljubav (Radović i Radulović, 2016).

5. 3. Prikaz ženskih likova u periodu modernih princeza u Disneyjevim animiranim filmovima

5.3.1. Filmska priča animiranog filma *Princeza i žabac*

U produkciji Walt Disney studija 2009. godine produciran je film *Princeza i žabac*. *Princeza i žabac* ekranizacija je priče *Žablja princeza* američke spisateljice Elizabeth Dawson Baker, priče inspirirane bajkom braće Grimm *Žablji princ*.

Slika 8: Princeza Tiana

Tiana je mlada djevojka koja sanja o otvorenju vlastitog restorana kako bi ispunila želju pokojnog oca. Jednog dana upoznaje princa Naveena koji je začaran u žabu. On joj

obeća da će joj ispuniti sve želje ako ga poljubi ne bi li se pretvorio u čovjeka. Tiana ga poljubi, no princ se ne pretvori u čovjeka već se ona pretvori u žabu. Princ i Tiana odluče poći u pustolovinu kako bi pronašli način da se vrate u ljudski oblik. Nakon mnogobrojnih zapreka koje su im se pojavile na putu, princ i Tiana se uspiju vratiti u svoj prvobitni oblik, a u međuvremenu se i zaljubljuju jedan u drugog. Nakon što ponovo postanu ljudi princ i Tiana se vjenčaju te se Tianin san o otvorenju restorana ostvari.

5.3.2. Filmska priča animiranog filma *Snježno kraljevstvo*

Snježno kraljevstvo animirani je film snimljen u produkciji Walt Disney Studija 2013. godine. Radnja filma inspirirana je bajkom danskog pisca Hansa Christiana Andersena *Snježna kraljica*.

Slika 9: Elsa i Anna

Princeza Elsa rođena je s moćima pomoću kojih može manipulirati ledom i snijegom, no moći ne može kontrolirati zbog čega ju roditelji odluče izolirati i sakrivati njezine moći. Nakon što roditelji umru Elsa i njezina mlađa sestra Anna ostanu same, a na dan kada Elsa postane punoljetna kraljevstvo se sprema učiniti je kraljicom. Povodom Elsine krunidbe održi se svečani bal na kojem se okupe ljudi iz cijelog kraljevstva i šire.

Na balu Anna upozna Hansa u kojeg se zaljubi na prvi pogled te se odluče vjenčati. Elsu Annina odluka razljuti te tijekom svađe s njom slučajno iskoristi svoje moći. Vidjevši da Elsa ima moći svi ostanu šokirani, a Elsa od straha bježi daleko od svijeta. Anna odluči potražiti Elsu i krene na put kako bi je vratila kući. Na putu sretno sakupljača leda Kristoffa koji joj pomogne u spašavanju Else. Anna i Kristoff uspiju nagovoriti Elsu da se vrati u kraljevstvo te se kroz cijelu avanturu i zaljubljuju. Nakon što se Elsa vrati u dvor cijelo kraljevstvo ju prihvati te postane kraljica, a Anna nastavi svoju vezu s Kristoffom.

5.3.3. Karakteristike glavnih junakinja

Tiana je prva afroamerička Disneyjeva junakinja te je prikazana kao lijepa djevojka vitkog tijela i lijepog lica te duge, crne kose. Dok je u ljudskom tijelu, odjevena je u duge haljine. Elsa je lijepa princeza svijetle puti i duge plave kose. Vitka je te je tijekom cijelog filma odjevena u duge haljine. Elsin mlađa sestra Ana prikazana je kao njena suprotnost. Ona je također lijepa djevojka, svijetle puti i vitkog tijela, duge smeđe kose te je također tijekom filma odjevena u dugu haljinu (Matković, 2018).

Osobine ovih junakinja ne razlikuju se previše od osobina dosadašnjih junakinja, no za razliku od njih ove junakinje su prikazane kao spasiteljice, a ne kao osobe koje čekaju da ih se spasi. Tiana je, tako, prikazana kao marljiva, ambiciozna snalažljiva, dobroćudna i inteligentna djevojka koja ne odustaje od ostvarenja svog sna (Matković, 2018) te je prva junakinja koja spašava princa (Radović i Radulović, 2016). Elsa je prikazana kao odgovorna i promišljena te, iako se na početku filma čini da je hladna i nesigurna, zapravo ima toplo srce i veoma je brižna. U brojnim situacijama prikazana je kao glas razuma i kao spasiteljica, dok je Anna prikazana kao razigrana i naivna romantičarka slobodnog duha, lakovjerna, ekstrovertna i zaljubljiva. Unatoč tome, kroz film je vidljivo da uči iz svojih pogrešaka i da je snalažljiva (Matković, 2018) te spašavajući svoju sestru i ona poprima ulogu spasteljice.

Iako, poput prethodnica, Tiana obavlja aktivnosti poput kuhanja i čišćenja, ona je prva junakinja koja obavlja aktivnosti koje dosada nisu prikazane, pa tako obavlja plaćeni posao. Za razliku od Tiane, Elsa i Anna tijekom filma ne obavljaju aktivnosti vezane za kućanstvo već se Elsa priprema za vođenje kraljevstva, dok joj Anna u tome pomaže. Iz aktivnosti koje obavljaju jasno su vidljive njihove želje. Tianina želja je vlastitim radom

steći dovoljno novca kako bi otvorila restoran, a iako se ljubav dešava, kao i u prijašnjim filmovima, Tiana najprije bježi od nje, no na kraju se ipak preda ljubavi i zanemari svoj primarni cilj. Elsina želja je naučiti kontrolirati svoje moći kako bi mogla voditi svoje kraljevstvo, dok se Annina želja promijeni kroz film, kako njen lik izrasta. Tako je Annina želja na početku filma udati se, no ta se želja promijeni kada Elsa upadne u nevolju te jedino što Anna želi jest pomoći svojoj sestri (Radović i Radulović, 2016).

Princeza i žabac prvi je film u kojemu glavna junakinja utječe na izbor svog partnera, no odnos prema braku ostao je isti te se brak podrazumijeva. Pitanje seksualnosti i braka prvi puta se mijenja upravo u filmu *Snježno kraljevstvo*. Iako je Anna ta koja želi pronaći ljubav i udati se, Elsa je prva junakinja koja nema nikakav ljubavni interes (Matković, 2018) te se kod nje ne može iščitati njen stav prema braku, kao ni njena seksualnost (Radović i Radulović, 2016).

6. EVOLUCIJA ŽENSKIH LIKOVA U DISNEYJEVIM ANIMIRANIM FILMOVIMA

Tijekom godina ženski likovi u animiranom filmu su se, kao i njihove poruke, mijenjali, evoluirali i redefinirali, a zahvaljujući sve jačem glasu žena u društvu došlo je do pozitivnih promjena. Promijenio se njihov izgled kao i osobine koje ih opisuju, ali i pogledi na rodne uloge i poimanje ljubavi. U suvremenom svijetu nastali su i suvremeni ženski likovi prikazani snažno, samostalno i odlučno, no jesu li ti likovi zaista evoluirali ili se, unatoč vidljivim promjenama u njihovom prikazivanju, i dalje kriju sakriveni ustaljeni stereotipi?

6.1. Fizički izgled

Fizički izgled Disneyjevih junakinja izuzetno je važan faktor u njihovom portretiranju. Matković (2018) navodi kako su Disneyjeve junakinje prikazane gotovo identično. One imaju velike oči, mali nos, bujnu kosu te su sitne građe s naglašenim uskim strukom. Kroz filmove mijenjaju se samo boje njihovih očiju i kose te odjeća koju nose, no njihovo tijelo i crte lica ostaju nepromijenjeni. Upravo radi ovakvog stereotipnog idealiziranja ženskog tijela Disneyjevi animirani filmovi često bivaju oštro kritizirani (Matković, 2018). Kako bi izbjegli takve kritike Disney se 2013. godine odlučio redizajnirati najpoznatije junakinje njihovih filmova (Slika 10) (Gazda, 2015).

Slika 10: Disneyjeve junakinje prije i nakon redizajniranja

Nakon redizajniranja ovih junakinja njihov izgled postao je još naglašenije ženstven te je prikazano više ružičaste boje, sjaja, oblina i još više gole kože. Izmijenjeni su tipovi tijela, pa su tako i ruke, vrat i šake izmijenjeni kako bi stvorili vitku figuru. Većina princeza ima svjetlije tonove kože, čak i princeze koje su drugih rasa. Prikazane su s većim očima, raširenijih lica, manjih nosova i potpuno promijenjenih oblika glave i lica. Junakinjama je dodana duža i bujnija kosa čime se idealizira seksipil. Čak su i njihove crvene usne faktor pojačane seksualne privlačnosti. Zajedno ne djeluju kao skupina jakih i neovisnih žena već kao sjajne figure ženstvenosti, zbog čega možemo zaključiti da, što se tiče fizičkog izgleda junakinja, one nisu evoluirale, već upravo suprotno (Gazda, 2015).

6.2. Osobine i rodne uloge

Ženski likovi u filmskim prilagodbama klasičnih bajki, odnosno likovi Disneyjeve klasične ere, okarakterizirani su kao slabije, kontrolirane od strane drugih likova, emotivne, brižne, krhke i nadasve pasivne, a kao posljedica tih osobina dolazi do pojave sindroma „dame u nevolji”. Prva junakinja kod koje se mijenja taj ideal je Ariel. Ona je

zadržala mnoge karakteristike prethodnica, no pokazuje određen bunt i želju da sama skroji vlastitu sudbinu (Matković, 2018). Ariel i junakinje koje dolaze nakon nje u novom valu Disneyjevih animiranih filmova pokazuju određenu dozu buntovnosti, no i dalje posjeduju stereotipne osobine i stereotipne rodne uloge. Mješovitim rodnim ulogama i porukama očito je da posjeduju klasične ženske osobine u kojima je i dalje najbitniji njihov izgled i biranje ljubavi prema neovisnosti (Johnson, 2015). Period modernih princeza je razdoblje u kojem se najviše udaljilo od stereotipnih prikazivanja žena. Likovi u ovom periodu predstavljaju kombinaciju „muških” i „ženskih” osobina što je veliki napredak u prikazivanju ženskih likova. Ovaj period se bori protiv rodnih očekivanja prikazujući ženske junakinje snažnim, samostalnim i ambicioznim. Unatoč pozitivnim promjenama u filmovima se pojavljuju različite ideje koje pojačavaju tipične rodne uloge, pa tako, unatoč tome što su mnoge od njih prikazane kao spasiteljice, na kraju filma i one su te koje trebaju biti spašene. Takve protuslovne poruke mogu zbuniti gledatelja, pogotovo djecu, jer ih mogu smatrati iznimkom umjesto pravila, stoga ne izazivaju trajnu promjenu spolnih uloga (Johnson, 2015).

6.3. Poimanje ljubavi

Što se tiče ljubavi, Snjeguljica, Pepeljuga i Aurora pridržavaju se ideje o ljubavi na prvi pogled. One na kraju filma završavaju s lijepim princem kojeg jedva poznaju. Ne postoje podaci o tome kako se njihova veza formirala i/ili kako ih održavaju, već se svi zaljube, vjenčaju i žive sretno do kraja života. Takvim filmskim scenama šalje se poruka da se ljubav događa čim se muškarac i žena upoznaju te da ne postoji ni jedan drugi faktor potreban za ljubav (Tanner i sur., 2003). Ove junakinje se toliko boje da ne ostanu same da svakodnevno maštaju o danu kada će upoznati svog princa te pjevaju o zaljubljanju i pronalaženju trenutne sreće. Čitava radnja filma svodi se na to da pronalaze sretan kraj kroz romantiku (Whelan, 2012).

Dok se u filmskim pričama klasične ere naglasak stavlja na romantiku te životi i životni putevi junakinja ovise o tome da ih spase prinčevi, u novom valu Disneyjevih animiranih filmova naglasak se stavlja na želju glavnih junakinja da odaberu pravog partnera, no i da ostvare svoje prvobitne ciljeve. U novom valu ideje o braku i vjenčanju su se smanjile te se ljubav predstavlja kao nešto što se formira s vremenom čime se

pokazuje napredak u načinu prikazivanja ljubavi (Taner i sur., 2003). U ovom valu je također izraženija ženska privlačnost prema muškarcima te su se junakinje ovog vala više angažirale kako bi privukle partnera (Johnson, 2015).

U obje ere princeze moraju napustiti vlastite želje kako bi ostvarile brak te često moraju prevladati roditeljske zahtjeve ili napustiti svoje obitelji i domove kako bi se udale. Time se pokazuje kako je za ove junakinje kraj sretan jedino ako pronađu muškarca, čak i ako se ne odluče za brak (Whelan, 2012). Težnja za ljubavlju razlikuje se u posljednjem periodu te dolazi do promjena u kojima se sretan kraj ne postiže samo romantikom. Radnja ovih filmova ne vrti se oko junakinja koje pronalaze svoje prinčeve, već se usredotočuju na potragu za svojim interesima. Junakinje ove ere nisu isključivo ovisne o muškarcima (Johnson, 2015).

Ovo razdoblje nadilazi koncept braka i romantične ljubavi. Romantika je opcija koju mnoge od junakinja ovog perioda istražuju, no ljubav je zastupljena u mnogim drugim oblicima, poput obiteljske ljubavi ili ljubavi prema sebi. Unatoč tome, Disney se i dalje pridržava nekih tradicionalnih aspekata ljubavi, posebno u filmu *Princeza i žabac*. Kasniji filmovi, poput *Snježnog kraljevstva*, mijenjaju poruke o romantičnoj ljubavi te predstavljaju novu normu koju bi trebale slijediti i buduće junakinje kako bi se osnažilo viđenje današnjih žena, njihovih želja, potreba i načina života (Johnson, 2015).

7. ULOGA RODITELJA I ODGOJNO-OBRAZOVNIH USTANOVA U UTJECAJU MEDIJSKOG SADRŽAJA NA DJECU

Junakinje Disneyjevih animiranih filmova su desetljećima gledateljima nudile privremeni bijeg u svijet mašte i uvukle se u gotovo sve aspekte popularne kulture, od televizije, brodvejskih pozornica i tematskih parkova, sve do širokog aspekta odjeće i igračkaka. Putem su prenijele poruke koje ciljeve treba slijediti u životu, kako odgovarati na očekivanja autoriteta i društva, koliku aktivnu ulogu treba igrati u svojoj sudbini te kako se odijevati, govoriti i kretati.

Utjecaj ovih junakinja neće izbljediti te sve dok ne nastane „cijeli novi svijet” Disneyjevih junakinja u godinama koje dolaze veoma je bitno s djecom razviti kritičko sagledavanje sadržaja koje gledaju kako bi kritički mogla razmišljati o porukama koje im animirani filmovi i njihove junakinje nameću (Yzaguirre, 2006). Pri tome veliku ulogu imaju roditelji i odgojno-obrazovne ustanove. Oni trebaju stvoriti okoliš u kojem bi djeca postala medijski pismena, a samim time i medijski kompetentna.

„Medijska pismenost je uži pojam koji se odnosi se razinu stjecanja vještina vezanih za neki konkretan medij, kao što je informatička pismenost, filmska umjetnost ili za skupine medija kao što je tehnološka ili digitalna pismenost, dok medijska kompetencija uključuje sve različite vrste pismenosti; ne samo vještine, nego također znanje i upućenost kao sredstva pri sprečavanju medijske manipulacije” (Blažević, 2012, prema Jović, 2016: 22).

Medijska pismenost i kompetentnost u odgojno-obrazovnim ustanovama mogu se ostvariti razgovarajući i diskutirajući o medijima koji se koriste u svakodnevnom životu i njihovim utjecajima. To može biti težak i osjetljiv zadatak za odgojitelje i učitelje s obzirom na kulturološke razlike, osobne vrijednosti i strah oko teme. Međutim, razgovorom i diskusijom se može dovesti do dubljeg razumijevanja popularne kulture i njezinih utjecaja (Moore, 2013).

Odgojitelji i učitelji ne trebaju biti stručnjaci za temu ili imati vođen i izravan plan akcije, već ovisno o djeci i njihovom razumijevanju teme mogu voditi razgovor na način koji koristi djeci (Moore, 2013).

Odgojitelji i učitelji također moraju biti svjesni vlastitih vrijednosti, povezanosti i razumijevanja medija i njihovog učinka. Ukoliko žele da im djeca objasne kako mediji oblikuju njihov život, najprije moraju upitati sebe to isto pitanja (Moore, 2013). Takav pristup stvara dinamičnu interakciju između djece i odgojitelja/učitelja jer se otvaraju mogućnosti za još otvoreniji dijalog u kojem obje strane sudjeluju i uče jedni od drugih (Moore, 2013).

Poanta medijske pismenosti i kompetentnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama je pomoći djeci da povećaju svoje kritičke sposobnosti tako da nauče kako razviti vlastite osobne prosudbe o sadržajima u medijima (Arke i Primack, 2009).

Utjecaj medijskih poruka na djecu raste kako raste satnica svakog djeteta u gledanju sadržaja kojeg oni nude (Ilišin, 2003). U današnje vrijeme, satnica gledanja medijskih sadržaja raste te je sve veća izloženost djece medijima i njihovom utjecaju zbog čega je veoma bitno da djeca, uz odgojitelje i učitelje, o onome što vide i čuju pričaju upravo s roditeljima jer upravo oni imaju najveću odgovornost za ono što djeca upijaju. Zbog toga je veoma bitno da roditelji budu posrednici prilikom korištenja medija (Coyne i sur., 2017).

Roditeljsko posredovanje u medijima uključuje količinu interakcije koju roditelji imaju sa svojom djecom o korištenju medija. Roditelji mogu posredovati restriktivno, aktivno ili zajedničkim gledanjem (Coyne i sur., 2017). Restriktivno posredovanje je kada roditelji postavljaju pravila u vezi s dopuštenim sadržajem ili s vremenom provedenim koristeći medije. To se može učiniti davanjem ili oduzimanjem autonomije u korištenju medija. Ono uključuje i e-disciplinu u kojoj se upotreba medija dodjeljuje kao nagrada za dobro ponašanje ili zabranjuje kao reakcija na loše ponašanje. Aktivno posredovanje odnosi se na razgovor roditelja i djeteta o medijima, uključujući pokušavanje roditelja da pruži djeci kritičke sposobnosti tijekom korištenja medija. Roditelj s djetetom može raspravljati o temama o nasilju nakon što dijete pogleda televizijski program koji sadrži agresivno ponašanje. Zajedničko gledanje je kada roditelji gledaju, koriste ili konzumiraju medije sa svojom djecom, ali ne nužno s njima razgovaraju o sadržaju (Coyne i sur., 2017).

Svaki roditelj bi trebao biti aktivan posrednik u gledanju animiranih filmova i razgovarati s djecom o onome što vide kako bi kritički mogli raspraviti sadržaj onoga što su gledali.

Uloga roditelja i odgojno-obrazovnih institucija prilikom dječjeg gledanja animiranih filmova iznimno je velika i važna jer Disneyjevi animirani filmovi mogu utjecati na djecu, na njihov način razmišljanja, njihovo shvaćanje vrijednosti te rodnih i spolnih uloga i budućih vještina, a ako djeca ponuđeni sadržaj ne promatraju kritički, utjecaj animiranih filmova postat će neizbježan. Kako se to ne bi dogodilo, roditelji i odgojno-obrazovne ustanove trebaju razvijati medijsku pismenost kojom će djecu poticati na kritičko razmišljanje o sadržaju i kojom će djeca postati medijski kompetentne osobe koje nisu podložne nametnutim standardima, već osobe koje samostalno mogu odlučiti koje poruke će im obogatiti život.

8. ZAKLJUČAK

U sada već dalekoj prošlosti žene nisu bile ravnopravne te se na njih gledalo kao na niža bića podređena muškarcima, pa su tako prikazivane i u najpopularnijim klasičnim bajkama kao i njihovim najranijim animiranim adaptacijama. Zahvaljujući feminističkim pokretima žene dobivaju prava i ravnopravnost za koju su se godinama borile, čime se je i njihova slika u medijima promijenila. Promijenjeni prikaz žena u medijima utjecao je i na dotadašnji način portretiranja ženskih likova u animiranom filmu.

Kako bi se ispitale promjene u portretiranju ženskih likova u animiranom filmu i način na koji su se oni mijenjali kroz godine te kako je na to utjecao feminizam i kako prikaz ženskih likova u animiranom filmu utječe na dječju publiku u radu se filmološko-književnoteorijskom analizom ispituju animirani filmovi u klasičnoj eri, novom valu i periodu modernih princeza Disneyjevih animiranih filmova. U radu su analizirane glavne junakinje animiranih filmova *Snjeguljica i sedam patuljaka* (1937), *Pepeljuga* (1950), *Trnoružica* (1959), *Mala sirena* (1989), *Mulan* (1998), *Princeza i žabac* (2009) i *Snježno kraljevstvo* (2013). Unatoč tome što junakinje novog vala i perioda modernih princeza ne pripadaju klasičnim bajkama portretirane su zbog usporedbe ženskih likova klasičnih bajki u njihovim filmskim prilagodbama sa ženskim likovima suvremenih animiranih filmova. Odabrane junakinje portretirane su tako što se analizirao njihov izgled, njihove osobine i želje, aktivnosti koje obavljaju tijekom filma, njihova seksualnost i odnos prema braku.

Analizom odabranih junakinja može se zaključiti da su ženski likovi u najpoznatijim animiranim filmovima, filmovima Disneyjeve klasične ere, prikazani kao dame u nevolji koje čekaju da ih netko spasi. Zahvaljujući feminizmu to se mijenja te ženski likovi s vremenom osnažuju, pa se tako u novom valu javljaju buntovne junakinje koje znaju da za njih postoji nešto više od onog što im se nudi. Usprkos promjeni ni ti ženski likovi nisu dovoljno emancipirani te su i dalje podložni rodnim i spolnim stereotipima, no novim promjenama u društvu rađaju se i nove junakinje. One su slobodne od stereotipa te im za ostvarenje svojih ciljeva nije potrebna ljubav muškarca i njihovo spašavanje. Unatoč tome što nove junakinje donose i nove poruke oslobođene

tradicionalnih stereotipa, njihov fizički izgled i dalje je prikazan stereotipno, identično kao i kod prvih junakinja.

Način na koji su ženski likovi klasičnih bajki, ali i njihovih suvremenih inačica portretirani u ovoj vrsti medija veoma je bitan najviše zbog ciljane publike koja gleda ove filmove – djece. Djeca su najosjetljiviji gledaoci animiranih filmova te upijaju i oponašaju ono što vide zbog čega je potrebno da roditelji i odgojno-obrazovne ustanove partnerskim odnosom potaknu djecu na kritičko razmišljanje o onome što vide i da budu aktivni posrednici između njih i onoga što gledaju. Isto tako, veoma je važno djeci ponuditi kvalitetan sadržaj u kojemu će učiti o istinskim i pravim vrednotama i u kojem će upoznati raznovrsne i stvarne ženske likove. Stvarne žene imaju različitu građu tijela, različitih su rasa i osobina te se razlikuju u ljubavnim preferencijama.

Stvaranje takvih, stvarnih, ženskih likova pomoglo bi u borbi protiv stereotipnih pogleda koji postoje kada je u pitanju slika ženskog tijela, rodne uloge i koncept ljubavi. Stvaranje takvih, stvarnih, ženskih likova omogućilo bi da se i djevojčice i dječaci mogu poistovjetiti s jednako snažnim likovima, a samo takvi, stvarni i složni likovi mogu biti primjer djeci kako bi im se prikazala stvarna slika i uloga žena u društvu.

9. LITERATURA

1. Arke, E. T. i Primack, B. A. (2009). Quantifying media literacy: Development, reliability, and validity of a new measure. *Educational Media International*, 46(1), 53-65.
2. Coyne, S. M., Radesky, J., Collier, K. M., Gentile, D. A., Linder, J. R., Nathanson, A. I. i Rogers, J. (2017). *Parenting and Digital Media*. Pribavljeno 17. 5. 2020. sa https://pediatrics.aappublications.org/content/140/Supplement_2/S112
3. Davis, A. M. (2001). *Disney's women: changes in depictions of femininity in Walt Disney's animated feature films, 1937-1999*. (Doctoral dissertation), University of London. Pribavljeno 12. 1. 2020. sa <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1382007/1/391559.pdf>
4. Gazda, C. (2015). The (de) evolution of the Disney princess. *Dissenting Voices*, 4(1), 6.
5. Ilišin, V. (2003). Mediji u slobodnom vremenu djece i komunikacija o medijskim sadržajima. *Medijsko istraživanje*, 9(2): 9-34
6. Johnson, R. M. (2015). *The evolution of Disney princesses and their effect on body image, gender roles, and the portrayal of love*. *Educational Specialist*. Pribavljeno 10. 1. 2020. sa <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.933.5026&rep=rep1&type=pdf>
7. Koceić, N. (2002). Walt Disney: otac crtanog filma. *Drvo znanja: enciklopedijski časopis za mladež*, 6(51), 17-18.
8. Lieberman, M. R. (1972). "Some Day My Prince Will Come": Female Acculturation through the Fairy Tale. *College English*, 34(3), 383-395.
9. Lurie, A. (1970). Fairy tale liberation. *The New York Review of Books*, 17, 42-44.
10. Mihaljević, D. (2016). Feminizam – što je ostvario?. *Mostariensia*, 20 (1-2), 149-169. Pribavljeno 10. 12. 2019. sa <https://hrcak.srce.hr/17090>

11. Moore, D. C. (2013). Bringing the world to school: Integrating news and media literacy in elementary classrooms. *Journal of Media Literacy Education*, 5(1), 326-336.
12. Radović, S. i Radulović, M. (2016). Transformacija u predstavljanju rodni uloga u animiranim filmovima: primer Diznijevih princeza. *Sociologija/Sociology: Journal of Sociology, Social Psychology & Social Anthropology*, 58(1).
13. Shulman, J. (2017). *The Evolution of Feminism in Children's Animated Films*. Pribavljeno 21. 12. 2019. sa http://genderinculture.org/sites/default/files/artifacts/media/pdf/shulman_-_final_report_0.pdf
14. Spahić, A. (2011). *Feminizam. Kratka priča o dugoj borbi. Čitanka Lezbejskih i Gej Ljudskih Prava*. Sarajevo Open Centre. Pribavljeno 11. 12. 2019. sa [https://books.google.hr/books?hl=hr&lr=&id=tIL_DJzfKucC&oi=fnd&pg=PA31&dq=14.%09Spahi%C4%87,+A.+\(2011\).+Feminizam.+Kratka+pri%C4%8Da+o+dugoj+borbi.+%C4%8Citanka+Lezbejskih+i+Gej+Ljudskih+Prava.+Sarajev+o+Open+Centre.&ots=vr6p2NnAew&sig=1mhP1peqpJgbDqiExEopQhIKvOk&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](https://books.google.hr/books?hl=hr&lr=&id=tIL_DJzfKucC&oi=fnd&pg=PA31&dq=14.%09Spahi%C4%87,+A.+(2011).+Feminizam.+Kratka+pri%C4%8Da+o+dugoj+borbi.+%C4%8Citanka+Lezbejskih+i+Gej+Ljudskih+Prava.+Sarajev+o+Open+Centre.&ots=vr6p2NnAew&sig=1mhP1peqpJgbDqiExEopQhIKvOk&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false)
15. Stone, K. (1975). Things Walt Disney never told us. *The Journal of American Folklore*, 88(347), 42-50.
16. Tanner, L. R., Haddock, S. A., Zimmerman, T. S. i Lund, L. K. (2003). Images of couples and families in Disney feature-length animated films. *The American Journal of Family Therapy*, 31(5), 355-373.
17. Turković, H. (1988) *Razumijevanje filma: Ogledi iz teorije filma*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, Akademija dramske umjetnosti (zbirka eseja i rasprava)., Pribavljeno 10. 12. 2019. sa <http://elektronickeknjige.com/knjiga/turkovic-hrvoje/razumijevanje-filma/10-tipovianimacije-br/>
18. Whelan, B. (2012). *Third Wave Princess: Reconstructing and Redefining the Traditional Princess Narrative* (Doctoral dissertation). Pribavljeno 10.1. 2020. sa

<https://search.proquest.com/openview/1cd955833c331100a45b6ca2532eb0e5/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>

19. Yzaguirre, C. M. (2006). *A whole new world? The evolution of Disney animated heroines from Snow White to Mulan*. Pribavljeno 10. 1. 2020. sa <https://scholarship.shu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1506&context=dissertations>

Ostali izvori:

20. Baouraki, D. (2016). *Disney's influence on children's cultural development and communication in the Czech Republic*. State University of New York. Empire State College. Communication and Mass Media. Pribavljeno 10. 12. 2019. sa https://elearning.unyp.cz/pluginfile.php/58141/mod_data/content/1147/Baouraki_%20Danai_509502_Senior%20Project%20Thesis.pdf
21. Branilović, M. (2016). *Bajke braće Grimm u filmskom mediju* (Završni rad). Pribavljeno 25.1. 2020. sa <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:132139>
22. Dodig, D. (2019). *Upotreba filmske glazbe kao nositelja filmske radnje u animiranim filmovima Disney produkcije* (Diplomski rad). Pribavljeno 25.1. 2020. sa <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:205:566916>
23. Fadić, M. (2014). *Analiza ženskog lika u Disneyevim crtićima*. (Diplomski rad). Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za sociologiju. Pribavljeno 14. 1. 2020. sa <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/5441/>
24. Garcia, J. R. (2014). *The princess evolution from Snow White to Rapunzel in Disney animation*. University of Colorado at Denver. Pribavljeno 04. 02. 2020. sa <https://search.proquest.com/openview/abb23b70055e2aa90bbdfb5dffdec31/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>
25. Hlubočki, F. (2017). *Bajka kao književna vrsta i njezina analiza* (Završni rad). Pribavljeno 25.1. 2020. sa <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:265106>
26. Jovanovac, I. (2017). *Utjecaj crtanih filmova na djecu predškolske dobi* (Završni rad). Pribavljeno 25.1. 2020. sa <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:773083>
27. Jović, A. (2016). *Uloga medija u odgoju djece* (Doctoral dissertation, University of Zagreb. Faculty of Teacher Education. Chair of Pedagogy and Didactics.).

- Pribavljeno 15. 01. 2020. sa <https://repozitorij.ufzg.unizg.hr/islandora/object/ufzg%3A181>
28. Knežević, P. (2017). *Rodna usmjerenost animiranih filmova i pojavnost nasilja* (Doctoral dissertation, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek. Faculty of Education. Department of Philology.). Pribavljeno 10. 12. 2019. sa <https://repozitorij.foozos.hr/islandora/object/foozos:476/datastream/PDF/download>
29. Križetić, M. (2017). *Prikaz ženskog lika u Disneyevoj animaciji* (Završni rad). Pribavljeno 25.1. 2020. sa <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:122:147014>
30. Matković, I. (2018). *Evolucija ženskog lika u Disneyevom animiranom filmu* (Diplomski rad). Pribavljeno 25. 1. 2020. sa <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:114472>
31. Petrović, K. (2018). *Je li Disneyev animirani film "Moana" prekretnica u odnosu na dosadašnje filmove "Disney Princess franšize"* (Diplomski rad). Pribavljeno 10. 12. 2019. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:860037>
32. Pintarić, M. (2017). *Stvaralački pristup animiranom filmu* (Diplomski rad). Pribavljeno 10. 12. 2019. sa <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:847062>

PRILOZI

1. Slika 1: Teatar Optique. Pribavljeno 29.11. .2019. sa <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d5/Theatreoptique.jpg>
2. Slika 2: Walt Disney. Pribavljeno 29. 11. 2019. sa <https://thenypost.files.wordpress.com/2018/06/3-7-16-donaldson - 4.jpg?quality=80&strip=all>
3. Slika 3: Snjeguljica. Pribavljeno 17. 2. 2020. sa https://4.bp.blogspot.com/_BFxpGyKgEG0/S7iPEiQnP7I/AAAAAAAAAGBY/wE50WeTgtGo/s1600/snjeguljica-1%5B1%5D.jpg
4. Slika 4: Pepeljuga. Pribavljeno 17. 2. 2020. sa https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn%3AANd9GcQULDDtwc2tXx6bJp6hJrt_Tl9ycq_uDQY35XNe8INH2UgN0VDSr
5. Slika 5: Trnoružica. Pribavljeno 16. 3. 2020. sa https://media.skolski.ba/2016/02/op--en-uri20150608-27674-fwlge0_87ef7108.jpg
6. Slika 6: Ariel. Pribavljeno 16. 3. 2020. sa <https://marketingorbisdotcom.files.wordpress.com/2017/05/ariel-mala-sirena.jpg?w=780>
7. Slika 7: Mulan. Pribavljeno 17. 3. 2020. sa <https://www.syfy.com/sites/syfy/files/styles/1200x680/public/2018/10/mulan.jpg>
8. Slika 8: Princeza Tiana. Pribavljeno 17. 3. 2020. sa <http://nezelimodrasti.blogspot.com/2015/06/onaj-u-new-orleansu.html>
9. Slika 9: Elsa i Anna. Pribavljeno 17. 3. 2020. sa <https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn%3AANd9GcRYnQ7KjwIMRuGZg6qQI4Wcd8PFbZgnO2Rt0CE-Yyk0v1jnxxek>
10. Slika 10: Disneyjeve junakinje prije i nakon redizajniranja. Pribavljeno 29. 3. 2020. sa <https://i2.wp.com/uhsswordshield.smugmug.com/photos/i-ghTWHVr/0/L/i-ghTWHVr-L.jpg>